Ἀθίγγανοι

Περὶ μεταναστεύσεως τῶν Ἀθιγγάνων. Ἑλ. φ. σύλλογος

ὑπὸ Α. Γ. Πασπάτη. 1878-79 σ. 35-79.

(Ἀνεγνώσθη ἐν τῇ ΦΞΑ' συνεδριάσει)

Κύριοι

Τὸ ξένον ἔθνος, τὸ ἐν ταῖς χώραις ταύταις τῆς Τουρκίας καὶ Ρουμελίας μεθ' ἡμῶν ἐνδιαιτώμενον, ἔχει γλῶσσαν ἰδίαν, τὴν ὁποίαν ὀλίγιστοι ἐξ ἡμῶν ἐσπούδασαν. Τὸ ἔθνος τοῦτο ὅπερ ἡμεῖς καλοῦμεν Ἀτσιγγάνους δὲν ἔχει θρησκείαν ἰδίαν, ἀλλ' εἶναι ποτὲ μὲν Χριστιανοί, ποτὲ δὲ Μουσουλμάνοι, ἐνίοτε δὲ λατρεῖς συνάμα ἀμφοτέρων τῶν θρησκειῶν χάριν κέρδους. Τινὲς διισχυρίζονται ὅτι ἔχουσι σύμβολά τινα μυστηριώδη ἀρχαίας λατρείας, ἀλλὰ μέχρι σήμερον οὐδεὶς ἀπέδειξε τὰ σύμβολα ταῦτα. Δὲν ἔχουσι βιβλία, οὐδὲ παραδόσεις ἀρχαίας. Δὲν ἔχουσι γράμματα ἴδια, οἱ μὲν Χριστιανοὶ γράφουσι ἑλληνιστί, οἱ Μουσουλμάνοι τουρκιστί, καὶ ἀρμενιστὶ οἱ ἐν Ἀρμενίᾳ βιοῦντες. Ὀλίγιστοι ὅμως ἐκμανθάνουσι γράμματα. Πάντη ἀνεξάρτητοι εἶναι οἱ νομάδες. Πασῶν τῶν νῦν λαλουμένων γλωσσῶν ἡ συγγενεστέρα τῆς Σανσκριτικῆς εἶναι ἡ ὑπὸ τῶν Ἀθιγγάνων λαλουμένη. Ταῦτα τὰ ὀλίγα, Κύριοι, ὡ

(Κατὰ την γνώμη του συγγραφέως οι Αθίγγανοι κατά τον 11-12 αιώνα εκ Περσίας δια Τραπεζούντος ήλθαν (;) εις Θράκην ... κατά τας αρχάς του 12 αιώνος μετηνάστευσαν εις Βουλγαρίαν. ... δια της ... Ελληνικάς λέξεις τας οποίας οι εν Θράκη Αθίγγανοι μεταχειρίζονται ... ως καύσιμον χρήσιμον ... οι εν Βουλγαρία ... Βουλγαρία.)

προλεγόμενα, διά τούς μηδέποτε σπουδάσαντας τήν ιστορίαν τής φυλής ταύτης, καταγομένης εξ Ινδιών, κατά τάς μαρτυρίας πάντων τών συγγραφέων. Ουδέποτε εμελέτησα γλώσσαν άλλην μετά τοσαύτης επιμελείας καί τοσούτου πολυχρονίου κόπου. Η εκμάθησις αυτής είν' έργον δυσκολώτατον. Ταύτα προλέγω, διότι εν τή μελέτη ταύτη μέλλω, πρός απόδειξιν τών μεταναστεύσεων αυτών, νά μνημονεύσω πολλάς λέξεις, ουχί εκ βιβλίων, αλλ' εξ ιδίας γνώσεως.
Είναι σήμερον ομολογούμενον ότι εν Ευρώπη Αθίγγανοι επεδήμησαν εις Ευρώπην εκ Θράκης. Κατά τό 1417 εισήλθον εις Βοημίαν, καί εκείθεν διασπαρέντες εν Ευρώπη εκλήθησαν υπό τών Γάλλων κυρίως Βοημοί (Bohémiens). Η διασπορά αύτη σαφηνίζεται από τήν γλώσσαν αυτών. Έχουσι όλοι τούς αριθμούς εξ, επτά, οκτώ, καί εννέα, καί πολλάς ελληνικάς λέξεις κοινάς μέχρι τής σήμερον εν τώ στόματι τών εν Θράκη Ελλήνων. Αύτη η εκ Θράκης αποδημία αυτών είναι σήμερον αξίωμα αναντίρρητον. Πότε ήλθον εις τήν Θράκην καί πόθεν είναι ζήτημα ιστορικόν τό οποίον απόκειται με-

Αθίγγανοι.

γετώ νά σαφηνίσω όσον τό κατ' εμέ. Πρός κατάληψιν όμως τῶν λόγων μου ανάγκη νά βαδίσωμεν μετά προσοχῆς, ἄλλως ἡ ἱστορική αὕτη μελέτη οὐδένα δύναται νά φέρῃ. Ἡμεῖς καλοῦμεν τούς Ἀτσιγγάνους Γύφτους, Κατσιβέλους καί Ἀτσιγγάνους (ἐξ Ἀτσίγγανος). Οἱ Ὀθωμανοί, Tchinghiané Cupti εἰς τά δημόσια ἔγγραφα, καί οἱ Μουσουλμᾶνοι Ἀτσίγγανοι καλοῦσι τούς Χριστιανούς Ἀτσιγγάνους Kalo (Kalo) Tsinghianés.

Οἱ Ἀτσίγγανοι καλοῦσι
τούς Βλάχους ~~Lakho~~, Lako;
τούς Βουλγάρους das,
τούς Τούρκους Khorakhai καί Khorai,
Τούς Γραικούς Balamo
(Παράβαλε τό ἄρθρον τοῦ λεξικοῦ, BALAMO, σ. 24)
τούς Ἀρβανίτας Tchidanó
τούς Ἑβραίους jutnó
τούς Ρώσσους Moskov.

Τά ξένα ἔθνη, μετά τῶν ὁποίων σχέσιν δέν ἔχουσιν οἱ Ἀτσίγγανοι, καλοῦσι κατά τήν γλῶσσαν τῶν ἐγχωρίων. π.χ. τούς Ἄγγλους Ἰγγλέζ, Γάλλους Φραντσέζ, Γερμανούς Νέμτσε η Οὔγγρους Μαντζάρ. Τίνα ὀνόματα δίδουσιν οἱ ξένοι εἰς τούς Ἀτσιγγάνους; Οἱ Ἀτσίγγανοι οἱ κατοι-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

κοῦντες ἐν Θρᾴκῃ, Εὐρώπῃ καὶ ἐν τῇ ἀπωτάτῃ Περσίᾳ καὶ μεσημβρινῇ Ἀμερικῇ, καλοῦσιν ἑαυτούς Rom, ἐν Ἀνατολῇ Lom (προφορὰ τοῦ ρ εἰς λ). Ἐν τῇ Συρίᾳ Τουρκεστὰν καὶ Ἀφγανιστὰν Luli. Κατ' ἀρχὰς ἐνόμιζον ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο ἦτο ἐκ Θεοῦ Rama τῶν ἀρχαίων Βραχμάνων, διότι τὸ ἐπίθετον ἐν τῇ Σανσκριτικῇ γλώσσῃ εἶναι ramanas καὶ τὸ Ἀτσιγγάνικον ἐπίθετον τοῦ rom εἶναι romano. Τὴν γυναῖκα καλοῦσι romi, romnoro τὸ μικρὸν Ἀτσίγγανον, romane Ἀτσιγγάνικα. Τὰ ὀνόματα Ἀτσίγγανος καὶ Γύφτος ἀποστρέφονται ὡς ὑβριστικά. Ἡ λέξις rom φαίνεται ὅτι παράγεται ἐκ τῆς λέξεως Ρωμαῖοι. Οἱ Ἀτσίγγανοι καλοῦσι πάντα ξένον ἢ μᾶλλον ἀλλόφυλον, gadjo, gadji τὴν ἀλλόφυλον, gadjoro τὸν μικρὸν ἀλλόφυλον, gadjikano ἐπίθετον τῷ ἀλλογενεῖ (Gadjo ἐν τῷ Λεξικῷ). Οἱ Ἀτσίγγανοι τῆς ἀνατολῆς γινώσκουσι τὴν λέξιν ταύτην, ὥστε δὲν ἐγεννήθη ἐν Θρᾴκῃ. Ἡ λέξις αὕτη ἦτο μυστήριον καὶ πολλὴ περὶ ταύτης συζήτησις ἐγένετο ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Εὐρωπαίων.

173 ~~61~~

Αθίγγανοι

Ὁ ἡμέτερος Φιλ. σύλλογος φυλάττει ἐν τοῖς ἀρχεί-οις αὐτοῦ γλωσσολογικὴν ὕλην πολυτιμοτά-την συλλεχθεῖσαν κατ᾽ ἐπίνευσιν τοῦ γενναί-ου ἐραστοῦ τῶν γραμμάτων κ. Χρ. Ζωγράφου. Ἔν τινι χειρογράφῳ ἐπιγραφομένῳ «Δεύτερον βιβλίον ποικίλης ὕλης ὑπὸ Συμεὼν Αφ. Μα-νασσίδου, τοῦ ἐξ Αἴνου, 1875, ἐν Χατζηκηρίῳ» ἀ-ναγινώσκω: Γκάτζος (ὁ) καὶ γκοτζέι (τὸ) ὄνος. Λέξις κοινὴ ἐν τοῖς χωρίοις τῆς Κεσσάνης». Ἡ λέξις αὕ-τη μ᾽ ἐφάνη λίαν περίεργος καὶ φοβούμενος μὴ ἐγένετο λάθος τι παρεκάλεσα τὸν καλόν φίλον μου κύριον Ἀβραὰμ Μαγκάναν ἵνα πλειότερον περὶ τῆς λέξεως ταύτης πληροφορηθῇ ὑπὸ τοὺς ἐγχωρίους τῆς ἐπαρχίας Κεσσάνης. Μετά τινας ἡμέρας μὲ γράφει τὰ ἀκόλουθα ὁ κ. Μαγκάνας» “Κύριε. Καθ᾽ ἃς ἔλαβον ἀσφαλεῖς πληροφορίας αἱ λέξεις γαδζὰ καὶ γαδζοῦλι καὶ τὸ θηλυκὸν gadjuli γαδζόβα εἶναι ἀρκετὰ κοιναὶ ἐν Αἴνῳ καὶ Δεδέ-αγάτς, ἰδιαιτέρως δὲ ἐν Ὀρτάκιοϊ τῆς ἐ-παρχίας Διδυμοτείχου.» Ἰδοὺ λοιπὸν ὅτι ἡ λέξις γαδζο εὑρίσκεται ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν Ἑλλήνων τῆς Θρᾴκης. Ἐπειδὴ ὅμως, ὡς ἀνωτέρω προεῖ-πον, ἡ λέξις αὕτη σώζεται καὶ ἐν Ἀνατολῇ ἔγραψα εἰς τὸν ἐν Κερασοῦντι κύριον Βαλα-βάνην, ἵνα ζητήσω πληροφορίας τινὰς περὶ τῆς φωνῆς ταύτης.- Ἰδοὺ ἡ ἐπιστολὴ αὐτοῦ.

Τὰς αἰτουμένας περὶ Ἀθιγγάνων πληροφορίας δυστυχῶς δὲν δύναμαι νὰ παράσχω, διότι παρ' ἡμῖν δὲν εὑρίσκονται τοιοῦτοι, οὐδὲ περιοδικῶς διέρχονται, οὐδὲ γινώσκω τι περὶ αὐτῶν. Δὲν ἠσύχασα ὅμως καὶ ἐπεζήτησα ν' ἀναγνώσω τὸ χειρόγραφον αὐτοῦ εὑρισκόμενον ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου, βραβευθὲν ὑπὸ τοῦ Συλλόγου, ἀγωνοθετοῦντος τοῦ κ. Συμβουλίδου. Συνετάχθη μετὰ πολυετῆ μελέτην τῇ 22 Δεκεμβρίου 1874. Κάλλιστα ἔπραξεν ὁ ἡμέτερος Σύλλογος βραβεύσας τὸ πολύτιμον τοῦτο πόνημα ὅπερ ἀτυχῶς εἶναι εἰσέτι ἀνέκδοτον. Ἐν τῷ Λεξικῷ καταφαίνεται ἡ βαθεῖα μελέτη τῆς ἡμετέρας γλώσσης. Ἡ σαφήνεια τῶν ἐτυμολογιῶν του εἶναι κατ' ἐμὲ ἀνωτέρα καὶ αὐτῶν τῶν ἔργων τοῦ ἀειμνήστου Κοραῆ. Ἐν τῷ Λεξικῷ τούτῳ ἀπήντησα τὰς ἀκολούθους λέξεις: Κάτσοι-ανα-κιον [τὸ κ. σύκηρον] = δυσμαθής, ἀμβλύς. Κατσούνω (τὸ κ. σύκηρον) = δυσμαθῶ.» Οὐδεμίαν ἄλλην σημασίαν ἡ λέξις συγγενῆ περιέχει τὸ λεξικόν. Τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἁρμόζει κάλλιστα τῷ ὄνῳ, καθὼς βλέπομεν ἐν τῇ παροιμίᾳ τοῦ Διδυμοτείχ. ἀλλ' ὁ ἀμβλὺς καὶ δύσνους, ὁ κοινῶς (γεβλέκη) ἐδόθη εἰς τοὺς ξένους, καθὼς εἰς ἡμᾶς ἐν

Αθίγγανοι

Θρᾴκῃ ἐδόθη τὸ ἐπώνυμον Βελεμπό, πανοῦργος. Ἐν βήματι ἤδη ἐβαδίσαμεν πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν τῆς περιέργου ταύτης λέξεως. Τὴν ἔλαβαν οἱ Ἀτσίγγανοι ἀπὸ τοὺς Γραικούς. Μένει μόνον νὰ μάθωμεν ἀκολούθως τὴν ἐτυμολογίαν αὐτῆς, ἄγνωστον μέχρι τοῦδε. Τοῦτο μόνον ἂς ἐνθυμώμεθα ὅτι ἡ λέξις εἶναι Ἑλληνική ἐν τοῖς στόμασι τῶν Ἑλλήνων ἐν Θρᾴκῃ καὶ ἐν τοῖς περιχώροις τῆς Τραπεζοῦντος. Ἐρχόμεθα τώρα εἰς ἑτέραν λέξιν, μέχρι τοῦδε ἄγνωστον τοῖς πᾶσι, καὶ πρὸ ὀλίγου μόνον δημοσιευθεῖσαν ἐξ τοῦ λεξικοῦ τῆς Ἀτσιγγανικῆς γλώσσης. Οἱ Ἀτσίγγανοι οἱ περιφέροντες ἀρκούδας καὶ πίθηκας εἰς τὰς πόλεις καὶ πανηγύρεις τῶν Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων, τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ θέρος, οἱ ἀτημέλητοι καὶ ῥυπαροὶ οὗτοι ἄνδρες, καλοῦνται Ζαπαρί, τζαπαρί καὶ tchapari (ZAPARI ἐν τῷ λεξικῷ [1]). Πολλὰς ἐπιστολὰς ἔλαβον ἐξ Εὐρώπης περὶ τῆς λέξεως ταύτης καὶ τῆς προηγουμένης Βελεμπό). Ἀτυχῶς, μέχρι τοῦδε, ὀλίγας πληροφορίας σαφεῖς ἠδυνήθην νὰ δώσω περὶ τῶν ἀνθρώπων τούτων. Ἐν τῷ προμνημονευθέντι λεξικῷ τούτῳ. Βεβαιοῦν ἡ εὑρίσκω: «Τσαπαρης-ακνα-κιον» = δραστήριος, ἡ λέξις παρὰ

1) Études sur les Tchinghianés ou Bohémiens de l'Empire Ottoman. Ἐν Κων/πόλει 1870.

176
64

τὸ Τουρκ. Τσεκρεκ, εἰ μή, παρὰ τὸ Ἑλλ. κόπτω. Φρονῶ ὅτι ἡ Τραπεζουντία λέξις Τσακπάρης εἶναι ἡ ἐν Θράκῃ Τσκαραχίς, διότι οἱ ἄνδρες οὗτοι εἶναι ὅπως δραστήριοι καὶ πολυμήχανοι. Ἡ λέξις αὕτη ἢ ὁμοία αὐτῆς ἀπαντᾶται καὶ ἐν Ἀλβανίᾳ, ἀλλὰ φρονῶ ὅτι εἶναι τουρκική. Ὁπωσδήποτε, ἐκ τούτου μανθάνομεν ὅτι ἡ αὐτὴ λέξις παραδόξως πως εὑρίσκεται συνάμα ἐν Θράκῃ ἢ ἐν Τραπεζοῦντι. Ἀπαντῶμεν, Κύριοι, καὶ τινὰς ἄλλας λέξεις ἐκ τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν γεγονότα τινὰ τῆς καταγωγῆς τῶν Ἀτσιγγάνων. Ἐν Θράκῃ οἱ Ἀτσίγγανοι καλοῦσι τὴν πυράγραν τῶν σιδηρουργῶν, kslbeli, lilbeli, lilbani, lilbei, πληθ. kslbania, λαβίς. «Πυράγρη ἣν ξυλάβιόν φασιν οἱ λεγικεῖς». Ἡ λέξις kslbeli εἶναι ἰδία τῶν νομάδων, σημαίνουσα τὴν μεγάλην πυράγραν τῶν σιδηρουργῶν καὶ χαλκέων διὰ τὴν μαγειρικὴν μεταχειρίζονται, ὡς ὁ ἡμέτερος λαός, τὴν τουρκικὴν μασά. Κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἔλεγον καὶ ξυλάβιον οἱ Ἕλληνες, ὅθεν τὸ Βουλγαρικὸν ζιβαν, πυράγρα. Ἡ λέξις αὕτη τὴν ὁποίαν τινὲς γράφουσιν ὀξυλάβιον, κάλλιον γράφεται ξυλάβιον. Ἆρά γε ἐλησμονήθη ἀπὸ τοὺς ἐγχωρίους καὶ διεσώθη ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν Ἀτσιγγάνων; Ἐν τῷ λεξικῷ τοῦ κ. Βεγεβάνη ἀναγινώσκομεν:

[illegible marginal notes]

177 65

Αθίγγανοι.

«Ζυγάδιον (τό), ἡ πυράγρα τῶν χαλκέων καὶ σιδηρουργῶν, ὁ ζύγαδος, ὁ ζυγάδη.»
Ὁ κ. Βαλαβάνης κατεχώρισεν ἐν τῷ λεξικῷ ἁπάσας λέξεις ἐχούσας τὴν συνήθη Βυζαντινὴν κατάληξιν ιν, ἐκ τῆς ὁποίας ἡμεῖς ἀπεκόψαμεν τὸ τελικὸν ν· οἱ περὶ τὴν Τραπεζοῦντα βιοῦντες λέγουσιν εἰσέτι, καθὼς οἱ Βυζαντινοί, ζωμίν, ψωμίν, καλάμιν, καρφίν κ. τλ. Ὑπάρχει καὶ μία τις ἔχουσα τὴν Βυζαντινὴν ταύτην κατάληξιν ὁμοτάξια λέξις εἰσέτι σωζομένη καὶ κοινοτάτη ἐν τοῖς στόμασι τῶν ἐν Θρᾴκῃ βιούντων Ἀτσιγγάνων. Παπίν (τὸ), νῆσσα. Μνημονεύει δὲ καὶ τὴν ἀκόλουθον παροιμίαν: «Τὸ παπίν ἠθέλησε νὰ σηκώσῃ ἐμπρὸς τῆς χήνας τὠγόν κι ἐπετσέρεξεν τὸν πρωκτὸν εἶχτε» ἤτοι ἡ νῆσσα θελήσασα τεκεῖν ὅσον τὸ τῆς χήνας ᾠὸν διερράγη τὸν πρωκτόν. Ἐν τῷ λεξικῷ ἔχομεν «papin» θ. χήν· παρ: ushavdi papin, bi-londi khoshoi: ἀπαστεμένη χήν, ἀνάλατον φαγί. Ὑπάρχουσι καὶ ἕτεραι λέξεις συγγενεύουσαι μετὰ τῶν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἀτσιγγάνοις. Π. χ. Ἡ λέξις ὅρος ἐν Τραπεζοῦντι πρὸς τῇ γνωστῇ αὐτῆς σημασίᾳ, σημαίνει καὶ δάσος, ἀπαραλλάκτως καθὼς ἡ λέξις vest τῶν ἐδῶ Ἀτσιγγάνων, σημαίνουσα δάσος καὶ

ὅροι. Φυλάττουσιν οἱ Τρανσιλβάνιοι λέξεις τι-
νὰς τὰς ὁποίας ἀνευρίσκομεν ἐν τῇ γλώσσῃ
τῶν ἐδῶ Ἀτσιγγάνων· μία ἐκ τούτων εἶναι ἡ
λέξις τριάκοντα, προφερομένη ἐν τοῖς χωρίοις
τράντα, καὶ οὕτω σωζομένη μέχρι σήμερον
παρὰ τοῖς ἡμετέροις Ἀτσιγγάνοις. Ἐγράφησαν
Κύριοι, δύο εἰδῶν συγγράμματα ἀφορῶντα εἰς
τὴν ἱστορίαν τῆς φυλῆς ταύτης. Τὰ μὲν εἶ-
ναι γλωσσικὰ ἐτυμολογοῦντα τὰς λέξεις τῆς
γλώσσης ταύτης καὶ διαχωρίζοντα τὰς λέξεις
τοῦ ξένου λαοῦ μετὰ τοῦ ὁποίου συνδιαιτῶν-
ται οἱ Ἀτσίγγανοι, τὰ δὲ ἱστοροῦσι τὰς ἀπο-
πλανήσεις καὶ μεταναστεύσεις τοῦ λαοῦ τού-
του. Κατ' ἐμέ, μεγάλως ἀπατᾶται ὁ ἐπιζητῶν νὰ
μάθῃ τὴν ἱστορίαν τῆς φυλῆς ταύτης, ἄνευ
τῆς ἐνδελεχοῦς μελέτης τῆς γλώσσης αὐτῶν.
Πολλοὶ συνέγραψαν περὶ τῶν Ἀτσιγγάνων,
ἱστορήσαντες τὰς πανουργίας αὐτῶν, τὰ ἄγροι-
κα αὐτῶν ἔθιμα, τὸ ἄθρησκον τοῦ βίου των
καὶ ἐκ τούτων ὑπέπεσον εἰς λάθη παχύτατα
λέγοντες ὅτι οἱ Ἀτσίγγανοι περιγράφονται ἐν
τοῖς συγγράμμασι τοῦ Ἡροδότου, ὅτι οἱ Ἀτσίγ-
γανοι ἦσαν ἡ φυλὴ τῶν Καβείρων ἐν Λήμνῳ
κτλ. Ὅλα ταῦτα, κατ' ἐμέ, εἶναι ἀσθενοῦς
φαντασίας παρατηρήματα. Ὑπάρχουσιν ἐν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Αθίγγανοι

67 179

τῇ ἱστορίᾳ τῶν Ἀτσιγγάνων, γεγραμμένῃ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἀλήθειαί τινες, τὰς ὁποίας καλῶ ὡς οἱ μαθηματικοὶ ἀξιώματα. Πρῶτον, καθὼς ἀνωτέρω προεῖπον, οἱ πατέρες τῶν ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ Ἀτσιγγάνων ἐπεδήμησαν εἰς Θρᾴκην καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν διαφυλάττουσι ἀρκετὰς ἑλληνικὰς λέξεις, ὁμοίας πανταχοῦ. Οἱ δὲ Ἀτσίγγανοι τῆς Ἀνατολῆς καὶ Συρίας ἀγνοοῦσι τὰς λέξεις ταύτας, διότι δὲν συνέζησαν μετ' ἀνθρώπων τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν λαλούντων. Συμπεραίνομεν ἐκ τούτου ὅτι ἐν καιρῷ τῆς εἰσελάσεως τῶν Ἀτσιγγάνων ἐν Ἀνατολῇ δὲν ἐλαλεῖτο πλέον ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις. Οἱ πολυπληθεῖς Ἀτσίγγανοι τῆς Ἱσπανίας, καλούμενοι Gitanos δὲν ἦλθον ἐξ Ἀφρικῆς ἀλλ' εἶναι κλάδος τῶν εἰς Θρᾴκην ἐπιδημησάντων, ἔχοντες τὰς αὐτὰς τῶν ἄλλων Ἀτσιγγάνων ἑλληνικὰς λέξεις. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο, δηλ. ὅτι ἡ Θρᾴκη εἶναι ἡ ἀρχαία πατρὶς τῶν ἐν Εὐρώπῃ Ἀτσιγγάνων οὐδεὶς σήμερον ἀμφισβητεῖ. Τὸ ἀπέδειξαν αἱ τελευταῖαι περὶ Ἀτσιγγάνων σπουδαὶ τῶν Εὐρωπαίων. Ἄλλη ἐρώτησις εἶναι αὕτη. Πότε ἦλθον εἰς τὴν Θρᾴκην; Ἰδοὺ τί περὶ τούτου γνωρίζομεν. Ἐφάνησαν ἐν Βοημίᾳ καὶ Οὑγγαρίᾳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶ-

180
68

νοι, ἐρχόμενοι ἐξ Ἀνατολῆς ἤτοι ἐκ Θράκης. Οἱ ἱστορικοί καί ἐκκλησιαστικοί συγγραφεῖς τοῦ Βυζαντίου οὐδέποτε μνημονεύουσι τούς Ἀτσιγγάνους. Πολλοί πλανηθέντες ἀπό τούς πολλάκις μνημονευομένους Ἀθιγγάνους, ἰδίως δέ ἐπί τῆς βασιλείας Μιχαήλ τοῦ Ψελλοῦ, 820–828, ἐνόμισαν ὅτι οἱ Ἀτσίγγανοι ἐφάνησαν περί τούς χρόνους τούτους. Ἐν ποιήματί τινι Βυζαντινῷ δημοσιευθέντι πρό τινος καιροῦ, ἐπιγραφομένῳ ὁ Πωρικολόγος καί γεγραμμένῳ περί τό 1365 ἔτος, ἀναγινώσκομεν τούς ἀκολούθους στίχους. Ὅλον τό ποίημα, ἔμμετρον καί ἀνέκδοτον, ἀφηγεῖται τῶν ζώων τά προτερήματα, καί τάς βασάνους αὐτῶν ἔριδας. Ἰδού οἱ στίχοι:

«Τότε ὁ ῥῆγας ἐλάλησε τοῦ αὐτία πρός τόν ἄρχον
Μελισσοβότανου, κακή, κοντοποδαρομύτα,
Καί ἀγριοθώρα καί στραβή καί χαμηλοβλεπούσα
βρωμοκνιέρα, πάγκοινον τῶν μυροατσιγγάνων
Ἀγγαδοβεραντότροφη, μουρτοκουμαροβέισα,
Οὐδέ ἐσύ ἔχεις καλόν ἐπάνω σου τι μέρος.»
Μετ' ὀλίγον πάλιν
«Πρό πάντων δέ καί ὁ πιστικός τό τυρομυζηθρόν του
Ὡδέ μαυροκατσίβελος τόν γῦρον τοῦ κοσκίνου.»

Ἐκ τῶν στίχων τούτων κύριοι μανθάνομεν ὅτι, μεσοῦντος τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος

181 62

Αθίγγανοι.

Ἀτσίγγανοι ἔζων ἐν τῇ Θρᾴκῃ, καὶ συμπεραίνομεν ἐκ τῶν ἀνωτέρω φράσεων τοῦ συγγραφέως ὅτι ἦσαν καὶ τοῖς πᾶσι γνωστοὶ οἱ νεήλυδες οὗτοι. Πότε εἰσῆλθον ἐν Θρᾴκῃ οὐδαμόθεν δὲν δύναμεν μάθῃ ποτέ, ἐκτὸς ἂν ἄγνωστον ἢ κεκρυμμένον ἱστορικὸν χειρόγραφον ἀνακαλυφθῇ ἱστοροῦν τὴν ἐποχὴν τῆς εἰς Θρᾴκην εἰσελεύσεως αὐτῶν. Οἱ ἄνω στίχοι ἐνεποίησαν ἀρκετὴν ἐν Εὐρώπῃ ἐντύπωσιν καὶ ἐξ αὐτῶν καταφαίνεται ὅτι πολὺν χρόνον πρὸ τοῦ 14 αἰῶνος ἔζων ἐν Θρᾴκῃ οἱ Ἀτσίγγανοι. Δεδεκτοῦ τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου, ὅτι οἱ Ἀτσίγγανοι τῆς Εὐρώπης ἐπεδήμησαν ἐκ Θρᾴκης, ἕπεται ἑτέρα φυσικωτάτη ἐρώτησις: πόθεν ἦλθον εἰς Θρᾴκην. Ἐκ τῶν πολλῶν Περσικῶν λέξεων ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν Ἀτσιγγάνων ἐγεννήθη ἕτερον ζήτημα, δηλ. ὅτι οἱ Ἀτσίγγανοι ἀναχωρήσαντες ἐξ Ἰνδιῶν διῆλθον διὰ τῆς Περσίας. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῶν Ἰνδιῶν ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων Ἀράβων καὶ Περσῶν, τὸν ἕβδομον καὶ ὄγδοον αἰῶνα, ἡ πολιτικὴ γλῶσσα τῶν ἀρχόντων Ἰνδῶν ἦτο ἡ Περσική, καὶ ἡ ἐπιμιξία ταύτης μετὰ τῆς ἐπιχωρίου γλώσσης ἐγέννησε τὴν ἔκτοτε καὶ μέχρι σήμερον ἐν Ἰνδίαις λαλουμένην γλῶσσαν, καλουμένην Ἰνδοστανήν. Ὁ ἀγροτικὸς λαὸς τῶν Ἰνδιῶν, καὶ πάντες

7182

οἱ χειρώνακτες, ἐξέλειπον τὴν ἐργασίαν αὐτῶν
διέλειπτον, ἀφίνοντες τὴν Περσικὴν εἰς τοὺς ξέ-
νους κατακτητὰς καὶ ἐξομόσαντες ὁμογε-
νεῖς Ἰνδούς. Εἶναι πιθανὸν λοιπὸν ὅτι τὰς Περ-
σικὰς λέξεις παρέλαβον ἐκ Περσίας καὶ οὐχὶ
ἐκ τῆς γλώσσης τῶν μισητῶν κατακτητῶν.
Πολλοὶ πιστεύουσιν ὅτι ἐκ Περσίας ἐπέβησαν
τὰ Καυκάσια, καὶ διὰ τῆς νοτίου Ῥωσσίας
καὶ Κριμαίας εἰσῆλθον εἰς τὴν Θρᾴκην. Ἕ-
τεροι ὅτι ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Τουρκίας
ἀπέπλευσαν εἰς Θρᾴκην. Ἄλλοι ὅτι ἀπὸ τὴν
Μικρὰν Ἀσίαν, εἴτε ἐκ Τραπεζοῦντος, εἴτε ἐξ
ἄλλων λιμένων τοῦ νοτίου Πόντου, εἰσῆλθον
εἰς Θρᾴκην. Ὁμολογῶ ὅτι αἱ ἄνω μνημονευ-
θεῖσαι παράδοξοι καὶ μέχρι τοῦδε ἀκατα-
νόητοι λέξεις, εὑρισκόμεναι ἐν τοῖς στόμα-
σι τῶν ἐκ Θρᾴκῃ Ἀτσιγγάνων καὶ νῦν ἐν
χρήσει ἐν Τραπεζοῦντι καὶ τοῖς περιχώροις
αὐτῆς μὲ πείθουσιν ὅτι ἐκ Τραπεζοῦντος
ἀπεδήμησαν εἰς Θρᾴκην. Πρὸ τῆς εἰσβολῆς
τῶν Λατίνων, Βενετῶν καὶ Γενουηνσίων ἐπὶ
τὸ κράτος τῶν Βυζαντίων, κατὰ τὸν δωδέκα-
τον αἰῶνα, ἅπαντα τὰ ἐμπορεύματα τῆς
Κίνας, τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Περσίας διήρχον-
το διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Τίγρητος, μέχρι τῆς ἐμ-
πορικωτάτης Τραπεζοῦντος. Πάμπολλα καὶ

Ἀθίγγανοι.

παμμέγιστα πλοῖα Βυζαντινὰ διέπλεον τὸν Πόντον, κομίζοντα τὰ προϊόντα εἰς Βυζάντιον, ὅθεν ἀπεστέλλοντο εἰς Εὐρώπην διὰ πλοίων Ἰταλικῶν. Οἱ Ἀτσίγγανοι ἠκολούθησαν τὴν πορείαν τῶν ἐμπόρων μέχρι Τραπεζοῦντος (ἐκ Τραπεζοῦντος) ἀπεπλευσαν πρὸς τὰς παραλίους πόλεις τῆς Θρᾴκης ἐπιβαίνοντες πλοίων Βυζαντινῶν. Αὕτη μὲ φαίνεται ἡ φυσικὴ συνέπεια τῆς τοσαύτης συγγενείας τῆς γλώσσης τῶν ἡμετέρων Ἀτσιγγάνων μετὰ τῆς γλώσσης τῶν Τραπεζουντίων. Οἱ ζητοῦντες ἐν τοιαύταις μελέταις μαθηματικὰς ἀποδείξεις μεγάλως πλανῶνται. Αἱ ἄνω παραβολαὶ ἐμὲ πληρέστατα πείθουσι, καὶ τὴν πεποίθησίν μου ταύτην, κατ' αἴτησιν τοῦ ἡμετέρου προέδρου, σπεύδω ἵνα ἀνακοινώσω τῷ ἡμετέρῳ Συλλόγῳ, ἀφίνων ὑμεῖς, Κύριοι, νὰ κρίνητε ἐὰν εἰς τὸν βίον τῶν πολυπλανήτων τούτων ἀνθρώπων, ἀνευρήκαμεν νέον σταθμὸν τῆς πορείας αὐτῶν καὶ διεφωτίσαμεν τὴν εἰσέτι ἀσαφῆ πορείαν τῶν ἀνθρώπων τούτων, περὶ τῶν ὁποίων τοσαῦτα ἐμβριθῆ συγγράμματα συνετάχθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους. Ἐπόθησε δὲ ἵνα τοιούτων ἀνακαλύψεων τὰ πρωτόλεια ἔχῃ πάντοτε ὁ ἡμέτερος Σύλλογος

Α. Γ. ΠΑΣΠΑΤΗΣ

Αθσίγγανοι

Περί μεταναστεύσεως των Αθσιγγάνων υπό Πασπάτη. Ε.Φ. Σύλλογος τ. ΙΓ' 1878-79 σ. 35-39

Κύριοι

Το ξένον έθνος το εν ταις χώραις ταύταις της Σερβίας, Βλαχίας κτλ. ημών ενδιαιτώμενον έχει γλώσσαν ιδίαν την οποίαν ολίγιστοι εξ ημών [illegible] συνήθισαν. Το έθνος τούτο όπερ ημείς καλούμεν Αθσιγγάνους δεν έχει θρησκείαν ιδίαν, αλλ' είναι πότε μεν Χριστιανοί, πότε δε Μωαμεθανοί, ενίοτε δε φαίνεται σύναμμα αμφοτέρων των θρησκειών χωρίς [illegible]. Τινες διισχυρίζονται ότι έχουσι σύμβολα τινα [illegible] [illegible], αλλά μέχρι της σήμερον ουδείς απέδειξε [illegible] ταύτα. Δεν έχουσι [illegible] παραδόσεις αρχαίας. Δεν έχουσι γράμματα ίδια, οι μεν Χριστιανοί γράφουσιν [illegible] οι Αθσίγγανοι [illegible] και Αρμενικά, οι εν Αρμενία [illegible] [illegible] γράμματα. [illegible] ανα[illegible] [illegible] αι [illegible] των [illegible] γλωσσών [illegible] [illegible] των Αθσιγγάνων [illegible].

[illegible] Κύριοι [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] γλώσσαν [illegible]

[illegible] Αθσίγγανοι [illegible] [illegible] [illegible] 1840 [illegible] [illegible] [illegible] αι [illegible] [illegible]

Β΄ 1986

Αθίγγανοι

μέθα θοσαύθης επιμελείας κ. θοσούθου πολυχρονίου κόπου. Η εκμάθησις αύθη ήναι έργον δυσχερέσταθον. Ταύθα προλέγω, διόθι εν θη μελέθη θαύθη μέλλω, προς απόδειξιν θων μεταναστεύσεων αυθών, να μνημονεύσω θινας λέξεις, ε.. Α' εκ βιβλίων αλλ' εξ ιδίας γνώσεως.

σ.36 Είναι σήμερον ομολογούμενον όθι οι εν Ευρώπη Αθίγγανοι απεδήμησαν εις Ευρώπην εκ Θράκης. Καθα θο 1413-[illegible] ἀφῆλθον εις θην Βοημίαν, και επειδή διασπαρένθες εν Ευρώπη εκλήθησαν υπό θων Γάλλων κυρίως Βοημοί (Bohemiens). Η διασπορά αύθη σαφηνίζεθαι από θην γλώσσαν αυθών. Έχουν όλοι θους αριθμούς, εφθα, οχθώ και εννηά, και πολλάς Ελληνικάς λέξεις κοινάς μέχρι θης σήμερον εν θῳ στόμαθι θων εν Θράκη Ελλήνων.

Αύθη η εκ Θράκης αποδημία αυθών ήναι σήμερον αξίωμα αναντίρρηθον. Πόθε ήλθον εις θην Θράκην και πόθεν, ήναι ζήθημα ιστορικόν θο οποίον απόψε μελεθώ να σαφηνίσω όσον θο καθ' εμέ. Προς καθάληψιν όμως θων λόγων μου ανάγκη να βαδίσωμεν μέθα προσοχής, άλλως η ιστορική αύθη μελέθη ουδένα δύναθαι να φέρη. Ημείς

θες υπηρέθουν εις θας οικίας θων πλουσίων Τούρκων. ήναι δε καθαφρονηθένοι παρά θε θοις Τούρκοις η θοις Έλλησι ως εκ θούθου οι Τούρκοι λέγουν Τζιγκιανε = Καθσίβελον: κάθε πρόστυχον άνθρωπον οι Έλληνες Καθσίβελον η Καθσιβελιάν θην γυναίκα. Μεταξύ δε άλλων εργασιών καταγίνονθαι [illegible] θην μουσικήν παίζονθες κλαρινέθο λύραν λαγούθον η θέφι.

(Αθίγγανοι) Αθίγγανοι

καλοῦσιν τοὺς Αθιγγάνους Γύφτους, Κατσιβέλους ἢ Αθιγγεί-νους (Λεξ. Αθίγγανος (1))

Οἱ Ὀθωμανοὶ Tchinghiané Cupti εἰς τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα, καὶ οἱ Μουσουλμάνοι Αθίγγανοι καλοῦσι τοὺς Χριστιανοὺς Αθιγγάνους Kalo Tchin-ghianès.

Οἱ Αθίγγανοι καλοῦσι·

τοὺς Βλάχους Lachas

τοὺς Βουλγάρους Das

τοὺς Τούρκους Khorakhai καὶ Khorai

τοὺς Γραικοὺς Balamo

(Παράβαλλε τὸ ἄρθρον τῆς λέξεως Balamo σελ. 24)

τοὺς Αλβανοὺς Tchibano

τοὺς Ἑβραίους Jutno

τοὺς Ρώσσους …askinov.

Τὰ ξένα ἔθνη μετὰ τῶν ὁποίων σχέσιν δὲν ἔχουν οἱ Αθίγγανοι καλοῦσι κατὰ τὴν γλῶσσαν τῶν ἐγχωρίων, π.χ. τοὺς Ἄγγλους Ingliz, [illegible] Φράγκους, Γερμανοὺς Nemtse ἢ Οὔγγρους Mangiar. Εἶναι ἀνάγκη δὲ ὅπως [illegible] οἱ ξένοι [illegible] τοὺς Αθιγγάνους· οἱ Αθίγγανοι [illegible]

(1) Études sur les Tchinghianés ou Bohémiens de l'empire Ottoman. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1870.

Δ' 198 δ

Αθίγγανοι

Ευρίσκονται και εν τη ασιατική Τουρκία η [illegible] Αμερική.
καλούσιν εαυτούς Rom, εν Αναδολή Lom [illegible]. Εν
τη Χίβα Τουρκεστάν η Αφγανία Luli. Καθ' αρχάς ενόμιζον ότι
το όνομα τούτο [illegible] εκ του θεού Rama των αρχαίων Βραχμάνων, δι-
ότι το επίθετον εν τη Σανσκριτική γλώσση είναι Ramanas και το
Αθιγγανικόν επίθετον του Rom είναι Romano· την γυναίκα
καλούσι Romni, Romnoro τον μικρόν Αθίγγανον. Τα ονόματα
Αθίγγανος και Γύφτος αποστρέφονται ως υβριστικά. Η λέξις Rom φαί-
νεται ότι σημαίνει [illegible]. Οι Αθίγγανοι καλούσι πάν-
τα ξένον gadjo gadji [illegible] gadjoro τον μικρόν αλλό-
[illegible] ανθρωπον [illegible] gadjo εν τη λέξει [illegible].
Οι Αθίγγανοι της [illegible] γινώσκουσι την λέξιν ταύτην, ώστε δεν ε-
[illegible]. Η λέξις αύτη είναι [illegible]
[illegible] εν τοις [illegible] των [illegible].
[illegible] ο [illegible] αρχαίοις [illegible]
[illegible] και [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 1875 εν [illegible] αναγινώσκ[illegible]
[illegible] λέξιν [illegible] εν τοις [illegible]

[illegible] τα [illegible] "gadjo" το μικρόν [illegible].

Αθσίγγανοι

Η λέξις αύτη μ' εφάνη λίαν παράξενος και φοβούμενος μη εγένετο λάθος τι παρεκάλεσα τον καλόν φίλον κ. Αθ. Μαλικάκαν ίνα μοι δώσῃ πληροφορίας περί της λέξεως ταύτης πληροφορηθείς από τους εγχωρίους της επαρχίας Κεσάνης. Μετά τινας ημέρας με γράφει ο κ. Μαλικάκας ..

« Καθ' ας έλαβον ακριβείς πληροφορίας αι λέξεις gadjo και gadjuli και το θηλυκόν gadjola είναι γνωστά κοινώς εν Αίνῳ και Δεδεαγάτς, ιδιαιτέρως δε εν χωρίοις της επαρχίας Διδυμοτείχου. »

Ιδού λοιπόν ότι η λέξις gadjo ευρίσκεται εν τῃ γλώσσῃ των Ελλήνων της Θράκης. Επειδή όμως ως ανωτέρω προείπον η λέξις αύτη σώζεται και εν Ανατολῃ, έγραψα προς τον εν Κερασούντι κ. Βαλαβάνην, ίνα ζητήσω πληροφορίας τινάς περί της χρήσεως ταύτης. Αλλ' η επιστολή αυτού κ. τας αιτουμένας πληροφορίας περί Ατσιγγάνων δεν δύναμαι δυστυχώς να παράσχω, διότι παρ' ημίν δεν ευρίσκονται τοιούτοι, ούτε παραδόσεις διατηρούνται, ούτε γνωρίζω τι σχετικόν. Δεν κατώρθωσα όμως και απεφάσισα να αναγνώσω το χειρόγραφον αυτού ευρισκόμενον εν τοις αρχείοις του ημετέρου Συλλόγου, βραβευθέν υπό αυτού του Συλλόγου. . . . .

. . . . Εν τω Λεξικῳ τούτῳ απαντώνται τας ακολούθους λέξεις: Κάτσος — κάνα κιον (το κ. σημερον) = δύσκαμπτος άνθρωπος. Κατσόνω (το κ. σημερον) = δυσκαμπτώ. Ουδεμίαν άλλην σημασίαν η λέξις σημερον παρέχει το λεξικόν. Το επίθετον τούτο απαντά συνήθως εις τον όνον, καθώς βλέπομεν εν τῃ επαρχίᾳ Διδυμοτείχου· αλλ' ο αμαθής ή δύστροπος ή κοινώς ξεροκέφαλος εδόθη ως τη λέξει, καθώς και εις ημάς εν Θράκῃ εδόθη το επώνυμον Βαλαμος παρ-

5. 1987

Αθσίγγανοι

νδρογος. Εν σημα ήδη εσαδίσαμεν προς θην εθυμολογίαν θης συ-
ριζόμου θαύθης λέξεως, την έλαβαν οι Αθσίγγανοι απο θης Ερανικοίς.
Μένη μόνον να μάθωμεν ακριβώς θην εθυμολογίαν αυθης άγνω-
σον μέχρι θώδε. Τούθο μόνον ας ενθυμιώμεθα όθι η λέξις ήναι Ελ-
ληνική εν θοις σόμασι θων Ελλήνων εν Θράκη και εν θοις σεριχώροις
θης Τρασεζούντος.

Έρχομαι θώρα εις εθέραν λέξιν, μέχρι θώδε άγνωσον θοις σασι και σρο ο-
λίγυ μόνον δημοσιευθείσαν εις θα λεξικα θης Αθσιγγανικης γλώσσης.
Οι Αθσίγγανοι οι σεριφέροντες αρκούδας και σίθηκας εις θας σόλεις και σα-
νηγύρεις θων Χριστιανων και Μουσουλμάνων θην άνοιξιν και θο θέρος, οι α-
θημέλητοι και ρυσαροι θθοι άνδρες, καλούνθαι Ζαραΐ, djaparaï και
tchaparaï (Zaparaï εν θω λεξικω (1)) Πόλλας εσιζητήσεις έλαβον εξε-
ρεύνησεις σερι θης λέξεως θαύθης και θης σροηγουμένης gadjo. Αθυχως μέχρι
θώδε ολίγας σληροφορίας σαρεσκευάσθην να δώσω σερι θων ανθρώσων
θούθων. Εν θω σρομνημονευθέντι λεξικω θου κ. Βαγαβάτ ευρίσκω Τσα-
σάρης - αινα - ικον = δραπέτης, η λέξις σαρα θο θούρκ. Τσαπαρ, ι-
κη, σαρα θο Ελλ. κάθθω.. Φρονω όθι η Τρασεζουνθία λέξις Τσα-
σάρης ήναι η εν Θράκη Tchaparis, διόθι οι άνδρες θθοι ήναι όνθως
δραπέθαι και σολυμήχανοι. Η λέξις αύθη ή ακρίβεια αυθης αυξάνει και
εν Αλβανία, αλλα φρονω όθι ήναι Τουρκική. Όσως δίσσθε εν θούθο

(1) Etudes sur les Tchinghianés ~~et~~ Bohémiens de l'empire Ottoman. 1870 Κωνστ.

Αθσίγγανοι

μανθάνομεν ότι η αυτή λέξις παραδόξως δεν ευρίσκεται συνάμα εν Θράκη και εν Τραπεζούντι.

Απαντώμεν, Κύριοι, και τινας άλλας λέξεις εκ των οποίων δυνάμεθα να σχηματίσωμεν γεγονότα τινα της καταγωγής των Αθσιγγάνων.

Εν Θράκη οι Αθσίγγανοι καλούσι την σιδηράγραν των σιδηρουργών Ksilaï, silaï, silavi, silei κτλ. Ksilavia [illegible] · η σιδηράγρα εκ ζυγλάβιον φασίν οι χαλκείς, λέγει ο Χελιάρης(?) [illegible]. Η λέξις Ksilaï είναι ιδία των νομάδων σημαίνουσα την μεγάλην σιδηράγραν των σιδηρουργών ή χαλκέων · διά την [illegible] μεταχειρίζονται, ως ο [illegible] μας των [illegible] κ.λπ. Κατά τον μεσαίωνα έλεγον ζιγλάβιον οι Έλληνες, όθεν το [illegible] σιδηράγρα. Η λέξις αύτη την οποίαν τινές γράφουσιν οζυγάβα(?), κάλλιον γράφεται ζυγλάβιον. Είναι άγνωστος εις τους εγχωρίους σιδηρουργούς Έλληνας η Ατσιγγάνους τουλάχιστον [illegible] ως [illegible] αλλ' [illegible] γνωρίζει το ζυγλάβιον· Άραγε επιστοποιήθη(?) από τους εγχωρίους η διεφυλάχθη εν τη γλώσση των Αθσιγγάνων; Εν τω λεξικώ του κ. Βαγαβάκη(?) αναγινώσκομεν «Ζυγλάβιον (το) η σιδηράγρα των χαλκέων και σιδηρουργών, ζύγλαβος, ζίγλαβι.»

Ο κ. Βαγαβάκης κατεχώρησεν εν τω λεξικώ [illegible] λέξεις έχουσας την συνήθη Βυζαντινήν κατάληξιν ιν εκ της οποίας ημείς αποκόπτομεν το τελικόν ν · οι περί την Τραπεζούντα [illegible] λέγουσιν [illegible], καθώς οι Βυζαντινοί ζύγιν, φύσιν(?), καλάμιν, κάρφιν κτλ. Υπάρχει και μία ήδη έχουσα την Βυζαντινήν ταύτην κατάληξιν ομοία λέξιν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Η. 1989

Αθσιγγάνοι

εισέθι σωζομένων και κοινοθάθων εν θαις γλώσσαι θων εν Θράκη Αθιν-
θων Αθσιγκάνων

Πάπιν (θο), νήσσα. Μνημονεύω δε γ θων ακόλουθον παροιμίαν.
«Το πάπιν ηθέλησε να κυλάξη άμα θης χήνας θώψον κ' εσελό-
ρεξεν θον πρωκθον άλλε» ήθοι η νήσσα θελήσασα θέμειν όσον θο
θης χήνας κον διερράγη θον πρωκθον» Εν θη Τουρκικη έχομεν
«παπίν» θ. χην. παρ. usharli papin, bi-kandi khoshöi» = εκβαίνε
εξ... χην. ανάλαβο ραγι.

Υπάρχουν γ έθεραι λέξεις συγγενεύουσαι μεθα θων εν χρήσει παρα
θοις Αθσιγκάνοις. π. χ. η λέξις όρος ω Γρασεγάνθι, προς θη γνωση αυ-
θης σημασία, σημαίνει και δάσος, απαραλλάκθως καθως η λέξις vest
θων καθ' Αθσιγγάνων σημαίνουσα δάσος και όρος. Θυγάθησαν οι Γρασε-
γάνθιοι λέξεις θινας θας οποίας ανευρίσκομεν εν θη γλώσση θων εδω Αθσιγ-
γάνων μία εκ θούθων ήναι η λέξις θριάκαθα, προφερομένη εν θοις χωρίοις
θράνδα, και θθω σωζομένη μέχρι σήμερον παρα θοις ημεθέροις Αθσιγγάνοις

Εγράφησαν κύρια, δύο ειδών συγγράμμαθα αφορώνθα θην ιστορίαν θης
ρυης θαύθης. Τα μεν ήναι γλωσσικα και εθνολογικα θας λέξεις θης
γλώσσης θαύθης και διαχωρίζονθα θας λέξεις θου γαυ μεθα θουβ συνδαι-
θύθαι οι Αθσιγκανοι, θα δε ιζόρθη θας αποφαινόσεις και μεθαναστεύσεις θου
γαυ ούθου. Καθ' εμε μεγίσθης προσέχθαι ο επισθήμων να κάθη θην ιστορί-
αν θης ρυης θαύθης, άνευ θης ενδελεχου μελέθης θης γλώσσης αυθων. Ιόσοι
συνέγραψαν περι θων Αθσιγκάνων, ιζόρησαν θα γλωσσικα αυθων θα αρεθ-
κέα

Αθσίγκανοι.

έθι κα, θο άθρωπον θε βίου θων και τα θέθων υπέπεσεν εις λάθη πα-χύθαθα, λέγοντες όθι οι Αθσίγγανοι περιγράφονθαι εν θοις συγγράμμασι θε Ηροδόθε, όθι οι Αθσίγκανοι ήσαν η φυλή θων Καβείρων εν Λήμνω κτλ. Όλα ταύθα καθ' ημάς είναι ποθεινής φανθασίας παραμύθια. Υπάρχουν εν θη ιστορία θων Αθσιγκάνων, γεγραμμένη παρά θα θελευθαία έθη, αλήθειαί τινες, θας οποίας καλώς οι καθηγηθαί αξιώματα.

Πρώθον, καθώς ανωθέρω προείπον, οι πατέρες θων εν θη Ευρώπη Αθσιγκάνων αποδήμησαν εκ Θράκης και οι απόγονοι αυθων διαφυλάττουσι πλείστας ελληνικάς λέξεις ομοίας πάνθοτ. Οι δε Αθσίγκανοι θης Ανατολής και Συρίας αγνοούσι θας λέξεις θαύθας διόθι δεν συνέζησαν μεθ' ανθρώπων θων ελληνικήν γλώσσαν λαλούνθων, βεβαιοποιαίνοντες εκ θούθων όθι εν καιρώ θης εισελάσεως θων Αθσιγκάνων εν Ανατολή δεν ελαλείθο η ελληνική γλώσσα εν θαις επαρχίαις ταύθαις. Οι ονομαζόμενοι Αθσίγκανοι θης Ισπανίας καλούμενοι Γιτάνος δεν ήλθον εξ Αφρικής αλλ' είναι κλάδος θων εκ Θράκης αποδημησάνθων, έχονθες θας αυθάς θων άλλων Αθσιγκάνων ελληνικάς λέξεις. Το αξίωμα θούθο δηλαδή όθι η Θράκη είναι η αρχαία πατρίς θων εν Ευρώπη Αθσιγκάνων ουδείς σήμερον αμφισβηθεί, το απέδειξαν αι θελευθαίαι περί Αθσιγκάνων σπουδαί θων επισπουδαίων.

Άλλη ερώθησις είναι αύθη. Πόθε ήλθον εις θην Θράκην. Ιδού ο νε-

Δ'. 19ει :

Αθίγγανοι

ρισθού γνωρίζομεν. Εφάνησαν εν Βοημία και Ουγγαρία κατά τας αρχάς του δεκάτου πέμπτου αιώνος, ερχόμενοι εξ Ανατολής ίσως εκ Θράκης. Οι Βυζαντινοί και εκκλησιαστικοί συγγραφείς του Βυζαντίου ουδέποτε μνημονεύουσι τους Αθιγγάνους. Πολλοί ερμηνευταί από τα πολλάκις μνημονευόμενα Αθίγγανοι, εξόχως δε επί της βασιλείας Μιχαήλ του Ψελλού (;) 820 – 828, ενόμισαν ότι οι Αθίγγανοι εφάνησαν περί τον χρόνον τούτον.

Εν ποιήματί τινι Βυζαντινώ δημοσιευθέντι προ τινος καιρού, επιγραφομένω ο Πουλολόγος και γεγραμμένω περί το 1365 έτος αναγινώσκομεν τους ακολούθους στίχους.

« Τότε ο γύπας έφησε τοιαύτα προς τον άρπον
Μελισσοφάγε, κακορρ., κοντοποδαρούλα,
Και σιγαλόθωρα και ... και χαμηλοβλεπούσα
Βρωμοφωνάρα παίγνιον των μωρών Αθιγγάνων
Αχλαδοβυζάτο τραφή, κουρτουκομαροφάγισσα,
Ουδέ που έχεις καλόν επάνω σου τι λέγω. »

Μετ' ολίγον λέγει

« Προσπάντων δε ο στρίγγος το τσιρουνίγηθρόν του
ο δε μαυροκαλτσόβρεχος τον γύρον του κοσμίου »

Εκ των στίχων τούτων κύριοι, μανθάνομεν ότι μεσούντος του δεκάτου τετάρτου αιώνος Αθίγγανοι έζων εν Θράκη και συμπεραίνομεν εκ των ανωτέρω φράσεων του συγγραφέως ότι ήσαν και τοις πάσι γνωστοί αι γελωτ-οδες ούτοι. Πόσον χρόνον εν Θράκη διέμενον δεν ξέρομεν καθ' όλου, ε-

Αθίγγανοι.

καθώς αν άγνωστον ή κεκρυμμένον ιστορικόν χειρόγραφον ανακαλυφθή ιστορούν την εποχήν της εις Θράκην αφίξεως αυτών. Οι άνω στίχοι ενεποίησαν αρκετήν εν Ευρώπη εντύπωσιν και εξ αυτών καταφαίνεται ότι πολύν χρόνον προ του 14ου αιώνος έζων εν Θράκη οι Αθίγγανοι.

Γεγονός του αξιώματος τούτου, ότι οι Αθίγγανοι της Ευρώπης απεδήμησαν εκ Θράκης έπεται ετέρα φυσικωτάτη ερώτησις: Πόθεν ήλθον εις Θράκην· εκ των πολλών Περσικών λέξεων εν τη γλώσση των Αθιγγάνων εγεννήθη έτερον αξίωμα, δηλ. ότι οι Αθίγγανοι αναχωρήσαντες εξ Ινδιών ήλθον δια της Περσίας. Μετά την κατάκτησιν των Ινδιών υπό των Μωαμεθανών Αράβων και Περσών, τον έβδομον και όγδοον αιώνα, η επίσημος γλώσσα των αρχαίων Ινδιών ήτο η Περσική, η δε επιμιξία ταύτης μετά της εγχωρίου γλώσσης εγέννησε την ώδαδε, και μέχρι σήμερον εν Ινδίαις λεγομένην γλώσσαν, καλουμένην Ινδοστανήν. Ο αγροτικός λαός των Ινδιών και πάντες οι χειρώνακτες εφύλαττον την αρχαίαν αυτών διάλεκτον, αφίνοντες την Περσικήν εις τους ξένους κατακτητάς ή εξωμόσαντας ομογενείς Ινδούς. Είναι πιθανόν λοιπόν ότι τας Περσικάς λέξεις παρέλαβον εκ Περσίας, και ουχί εκ της γλώσσης των μικτών κατακτητών. Πολλοί λέγουν ότι εκ Περσίας ανέβησαν τον Καύκασον, και δια της νοτίου Ρωσσίας ή Κριμαίας ήλθον εις την Θράκην. Έτεροι ότι από

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Λ. 198

Αθίγγανοι

τους λιμένας της Τουρκίας απέπλευσαν εις Θράκην. Άλλοι ότι από την Μικράν Ασίαν είτε εκ Τραπεζούντος, είτε εξ άλλων λιμένων του Νοτίου Πόντου απήλθον εις Θράκην. Ομολογώ ότι αι άνω μνημονευθείσαι παράδοξοι και μέχρι τούδε ακατανόητοι λέξεις ευρισκόμεναι εν τοις στόμασι των εν Θράκη Αθιγγάνων και νυν εν χρήσει εν Τραπεζούντι και τοις περιχώροις αυτής με πείθουσιν ότι εκ Τραπεζούντος απεδήμησαν εις Θράκην. Προ της ελεύσεως των Λατίνων Βενετών και Γενουησίων εις το κράτος των Βυζαντινών, κατά τον δωδέκατον αιώνα, άπαντα τα εμπορεύματα της Κίνας, των Ινδιών και της Περσίας διήρχοντο διά της κοιλάδος του [illegible] μέχρι της εμπορικωτάτης Τραπεζούντος. Πάμπολλα και παμμεγέθη πλοία Βυζαντινά διέπλεον τον Πόντον, κομίζοντα τα προϊόντα εις Βυζάντιον, όθεν απεστέλλοντο εις Ευρώπην διά πλοίων Ιταλικών. Οι Αθίγγανοι ηκολούθησαν την πορείαν των εμπόρων μέχρι Τραπεζούντος και εκείθεν απέπλευσαν προς τας παραλίους πόλεις της Θράκης επιβαίνοντες πλοίων Βυζαντινών. Αύτη με φαίνεται η φυσική συνέπεια της τοσαύτης συγγενείας της γλώσσης των ημετέρων Αθιγγάνων μετά της γλώσσης των Τραπεζουντίων. Οι [illegible] εν ταύταις μεγάλας [illegible] αποδείξεις [illegible]. Αι άνω παραβολαί μου [illegible] [illegible] ποιήσιν μου ταύτην, καθ' ήν [illegible] ανακοινώνω τω υμετέρω συλλόγω, αφίνω υμάς κύριοι να κρίνητε αν [illegible] των [illegible] των ανθρώπων ευρήκαμεν [illegible] της πορείας των και [illegible] την [illegible] των. Επόθησα ίνα τούτων αναγνώσει τα [illegible] ο υμέτερος σύλλογος.

Α. Σ. Παπαδάκης.